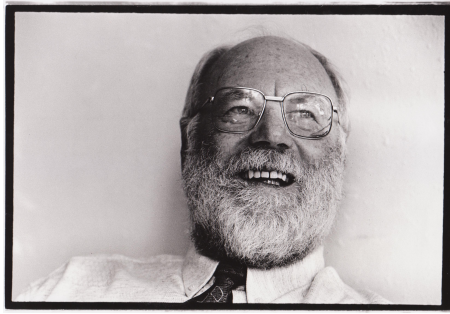

Bert van Duijn (1935-2012)

Exponent van het profetisch spreken van de kerk en strijd bare vernieuwer

Een christelijke krant is per definitie een verzetskrant. Dat was het uitgangspunt van de vorige week overleden oud-hoofredacteur van het oecumenische opinieweekblad Hervormd Nederland, een van de voorlopers van VolZin.

Als kleine jongen schiet hij al op overkomende Duitse vliegtuigen in Noordwijk, al is het met een houten geweeetje. Bij het verhaaltjes vertellen voor zijn zoons, pocht hij grappend: "Ik zat in het kleuterverzet." Verzet is - door de grote indruk die de Tweede Wereldoorlog op hem maakt - de rode draad in zijn leven. Verzet tegen het fascisme en fundamentalistische opvattingen, verzet tegen de vrijemarkteconomie met haar 24-uurs-economie en verzakelijking van de mens en verzet tegen de hardnekkige pogingen de democratische verzorgingsstaat af te breken. <I>Hervormd Nederland<P> groeit onder zijn inspirerende leiding uit tot een gezaghebbend en bloeiend oecumenisch opinieblad.

Verzetskrant Een christelijke krant is volgens hem per definitie een verzetskrant. HN wordt zelfs "de gevaarlijkste krant van Nederland" genoemd. Gevaarlijk voor het CDA dat tot principeloosheid dreigt te vervallen, maar ook gevaarlijk voor wie de politiek en theologisch progressieve koers van het blad als "sluipgif" beschouwen. Vooral omdat het blad voortkomt uit een wat gezapige kerk waarbinnen het maatschappelijke besef niet sterk ontwikkeld is. "Waarom toch altijd aandacht besteden aan randgroeperingen in de samenleving" is de verbaasde vraag van een oudere hervormde bestuurder in die tijd. Van Duijn - van 1973 tot 1996 hoofdredacteur - gaat het er juist om "een schild voor de zwakkeren" te zijn, wereldwijd. Hij voelt zich gesteund door de nieuwe secretaris-generaal van de hervormde kerk, Albert van den Heuvel. Dat geluid spreekt aan en het blad groeit. De abonnees stromen met honderden per week binnen. Vooral als de discussies over de neutronenbom en de kruisraketten en de totstandkoming van het CDA hoog opblaaien.

CDA als radicale voorhoedepartij

Van Duijn ziet het CDA alleen 'zitten' als het een radicale voorhoedepartij wordt. Dan maar wat kleiner in omvang, zoals ook Willem Aantjes zegt in die tijd. Die ARP- en latere CDA-leider is de held van HN. Door interviews met hem en met KVP-fractieleider Frans Andriessen over de grondslag van de nieuw te vormen partij, legt HN een bom onder het CDA. Andriessen zegt namelijk dat het CDA geen christelijke partij moet zijn, terwijl Aantjes vindt dat CDA-vertegenwoordigers juist wel een binding aan de Bijbel moeten aanvaarden. Het CDA komt er toch uit met een middenkoers op alle terreinen en Van Duijns vraag is scherp: "Aan welke kant staat het CDA als zelfs lichte aanzetten tot verandering van onze in belangrijke mate op bezit, welvaart, consumptiedwang, verspilling, winstbejag, prestatiezucht en het recht van de sterkste ingestelde samenleving in die kring al op zoveel weerstand stuiten?"

Twee groepen christenen De vercommercialisering van de samenleving staat Van Duijn niet aan. Volgens hem zijn er twee groepen christenen: "Zij die menen dat de wereld moet en kan worden veranderd, dat we als medearbeiders van God de opdracht hebben hier orde op zaken te stellen, en zij die vinden dat we kunnen volstaan met wat pleisterwerk, omdat er toch geen eer valt te halen en het wachten is op de grote schoonmaak aan het einde der tijden." HN wordt onder Van Duijn exponent van het profetisch spreken van de kerk. "HN is niet geïnteresseerd in godsdienst die mensen in slaap wiegt, maar in godsdienst die strijdbaar is en de samenleving vernieuwt", zo heet het in een wervingsbon voor het weekblad. "We moeten af van de rivaliteit tussen godsdiensten, betoogt hij en ons als bondgenoten verzetten tegen de goddelozen. Ik bedoel daarmee uiteraard niet de niet-godsdienstigen, maar de mensenhaters, de fascisten, die in feite zelfhaters zijn. De nazi's geloofden wel in een almachtig opperwezen – zie het <I>Gott mit uns<P> op de Duitse soldatenkoppels – maar ze haatten de God van Israël." Van Duijn maakt bezwaar tegen die vormen van het christelijke geloof die de joodse traditie kwijt zijn en aan het hemelfietsen zijn gegaan. De joodse traditie is immers veel meer gericht op de aarde, waarvoor we bestemd zijn, die we moeten bouwen en bewaren en trouw dienen te blijven: "In <I>Mein Kampf<P> zei Hitler dat het jodendom geen echte godsdienst is, omdat het niet op het hiernamaals is gericht. Dat laatste had hij goed begrepen. Volgens hem was godsdienst louter een verticale privézaak. Hij moest niets hebben van het joodse geloof met zijn accent op gerechtigheid en bevrijding. Hij wilde knechting en haat."

Vredesbeweging

Vanwege de oude band met de hervormde kerk wordt HN de belangrijkste stem van de interkerkelijke vredesbeweging IKV die zich verzet tegen de plaatsing van kruisraketten in Nederland en tegen de productie van de neutronenbom die mensen doodt en gebouwen spaart. Dan komt Aantjes in 1978 tot de verrassende uitspraak dat het Nederlandse lidmaatschap van de NAVO ter discussie gesteld moet worden bij invoering van de neutronenbom. De neutronenbom komt er niet, maar volgens sommigen is die uitspraak over de NAVO het begin van het einde van Aantjes als CDA-leider. Hem wordt namelijk opeens verweten dat hij zijn lidmaatschap van de SS heeft verzwegen. Van Duijn blijft Aantjes steunen en schrijft na diens rehabilitatie

dat er geen bezwaar is tegen diens terugkeer in de politiek. Dat gebeurt echter niet. Ook heeft HN het CDA niet in de gewenste progressieve richting weten te schrijven. Wel krijgt Van Duijn veel waardering voor zijn harde werken. Niet alleen van zijn redactie – waarvan ik deel uitmaakte. Hij krijgt in 1980 de Spaan-prijs omdat hij er steeds meer in slaagt de aandacht op HN te vestigen. Volgens de jury combineert het blad ‘zeer goed gedocumenteerde kernachtige artikelen van een meer algemeen karakter met publicaties van theologisch-filosofische aard’. De persprijs is genoemd naar Jan Spaan, een van de oprichters van Hervormd Nederland in 1936.

Samenleving is maakbaar

Van Duijn is blijven geloven in de maakbaarheid van de samenleving. “Als je daar niet meer in gelooft, wordt het leven wel erg vlak, zo van laten we eten en drinken, want morgen sterven we”, zegt hij in zijn afscheidsinterview in HN in 1996. “Mensen doen soms of het leven een noodlot is. Het stelsel van de vriemarkteconomie is daarvan een voorbeeld. Daar zouden we voorgoed aan vast zitten als een soort natuurgegeven. Dat vind ik een heidense gedachte. Kom nou, het stelsel is door mensen gemaakt en het kan dus ook door mensen worden veranderd. In HN gaan we ervan uit dat het ten slotte goed komt met de wereld en met de mensheid. Dat is de boodschap van de Bijbel en daarom ook van HN.” **Door Cees Veltman**